

УДК 377.1

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

©Мефанік М. С.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Мефанік Марія Сергіївна: ORCID: 0000-0003-1594-0364; mariya.mefanik@mail.ru; асистент кафедри педагогіки та методики професійного навчання, Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, 61003, Україна.

Стаття присвячена дослідженню поняття освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу та виявленню його особливостей. Проведено аналіз та співвіднесено поняття «середовище» та «освітнє середовище» та визначено поняття освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу.

Освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу визначено як систему умов (природних, матеріальних, соціальних) формування кваліфікованого робітника, а також можливостей для його професійного розвитку, що містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні професійно-технічного навчального закладу. В роботі визначено структурні компоненти освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу, а саме: ціннісно-смысловий компонент; інформаційно-змістовний компонент; організаційно-діяльнісний компонент; просторово-предметний компонент.

У статті відмічено значення освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу в розвитку фахівців, які на належному рівні виконуватимуть свої професійні завдання.

Ключові слова: освітнє середовище, структура, підходи, особливості, професійно-технічний навчальний заклад, зміст, компоненти.

Мефанік М.С. «Особенности образовательной среды профессионально-технического образовательного учреждения».

Статья посвящена исследованию понятия образовательная среда профессионально-технического учебного заведения и выявлению его особенностей. Проведен анализ и соотнесено понятие «среда» и «образовательная среда» и определено понятие образовательная среда профессионально-технического учебного заведения.

Образовательную среду профессионально-технического учебного заведения определено как систему условий (природных, материальных, социальных) формирования квалифицированного рабочего, а также возможностей для его профессионального развития, содержащиеся в социальном и пространственно-предметном окружении профессионально-технического учебного заведения. В работе определены структурные компоненты образовательной среды профессионально-технического учебного заведения, а именно: ценностно-смысловой компонент, информационно-содержательный компонент; организационно-деятельностный компонент; пространственно-предметный компонент.

В статье отмечено значение образовательной среды профессионально-технического учебного заведения в развитии специалистов, которые на должном уровне выполняют свои профессиональные задачи.

Ключевые слова: образовательная среда, структура, подходы, особенности, профессионально-техническое учебное заведение, содержание, компоненты.

Mefanik M. «Features of the educational environment of professional and technical educational establishment».

The article investigates the notion «educational of professional and technical educational establishment» and identifies its features. It has been analyzed and matched the concept

«environment» and «educational environment», defined the concept «educational environment of professional and technical educational establishment».

Educational environment of the professional and technical educational establishment defined as system of the formational conditions (natural, physical, social) of skilled workers and the opportunities for their professional development which are contained in social and spatial-subjective environment of the professional and technical educational establishment».

The structural components of the educational environment of professional and technical educational establishment were identified in the paper, such as value-semantic component, informational-meaningful component; organizational-activity component; spatial-subjective component.

The article shows the importance of the educational environment of professional and technical educational establishment in the development of professionals with the proper level of realization of the professional tasks.

Key words: educational environment, structure, approaches, features, professional and technical educational establishment, content, components.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Якісна організація освітнього процесу можлива за умови створення відповідного освітнього середовища у професійно-технічному навчальному закладі, що забезпечує умови для розвитку освітніх потреб учнів, набуття ними професійного досвіду, вияву активності у виробленні особистісних концепцій, вільного вибору дій, способів діяльності, налагодження міжособистісних стосунків за принципами поваги, толерантності до інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації освітнього середовища для навчально-виховного процесу розглядаються в дослідженнях із філософії сучасної освіти (Б. Гершунський, Е. Гусинський, Ю. Турчанинова, І. Зязюн, Г. Льїн), психології управління (В. Лозниця, Л. Орбан-Лембрик), питань гуманістичного виховання учнів й педагогіки співробітництва (Ш. Амонашвілі, Т. Мальковська, В. Сухомлинський, С. Френе), особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу (І. Бех, Є. Бондаревська, К. Роджерс, І. Якіманська). Аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідженню освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу приділено недостатньо уваги.

Мета статті полягає у визначенні змісту освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зарубіжних дослідженнях освітнє середовище оцінюється з точки зору «ефективності навчального закладу» як соціальної системи, його емоційного клімату, особливостей мікрокультури, особистості благополуччя, якості виховного процесу. При цьому освітнє середовище характеризується якістю його просторово-предметного змісту, рівнем розвитку в ньому соціальних відносин і якістю зв'язків між просторово-предметним і соціальним компонентами цього середовища.

Головна ідея формування освітнього середовища, як ключова умова, підвищення якості освіти усвідомлюється як цілісне явище. Це означає, що цілі, зміст, організація навчальної діяльності тісно взаємодіють і виступають складовими навчально-виховного середовища. Нові завдання школи, різноманіття навчальних закладів, навчальних програм, підручників, соціокультурні процеси, розгортання інформаційного простору формують структуру освітніх середовищ, впливають на способи взаємозв'язку з зовнішніми та внутрішніми факторами. Термін «середовище» відображає залежність та взаємозв'язок умов, що забезпечують розвиток людини, її взаємодію з оточенням. В. І. Слободчиков зазначає, що «середовище – це не просто соціальна статична одиниця, це складна система, що знаходиться в постійному розвитку і охоплює різні, близькі і далекі життєві сфери» [20, с.177-184].

Для виявлення особливостей середовища в професійно-технічному навчальному закладі необхідно розглянути поняття “середовище” та “освітнє середовище”. Поняття “середовище” не існує чіткого й однозначного визначення у світі науки. У загальному сенсі “середовище” розуміється як оточення.

У тлумачному словнику дається таке пояснення поняттю “середовище”: оточення, сукупність природних і соціально-побутових умов, а також сукупність людей, пов’язаних спільністю цих умов, у яких відбувається діяльність людського суспільства, організмів [21].

Вчений О. Кононко відмічає, що середовище – це оточення, сукупність природних, предметних та соціальних умов, у яких дитина зростає, опановує науку життя, стає компетентною особистістю з притаманними їй індивідуальними особливостями. Це поле соціальної і культурної діяльності, образ життя, сфера передачі та закріплення соціального досвіду, культури, субкультури, розвитку творчості. Отже, оперуючи поняттям «середовище», мають на увазі все, що оточує дошкільника. Довкілля як цілісність або певну частину цієї цілісності [8, с. 116].

Науковець Ю. Мануйлов говорить про те, що середовище – це те, в чому перебуває суб’єкт, за допомогою чого формується його спосіб життя, що опосередковує його розвиток, і «усереднює» особу. [13]

Дослідники А. Богуш та Н. Гавриш, вважають що середовище може бути найближчим (родина, сім’я, родичі, друзі), далеким (суспільний устрій), зовнішнє, внутрішнє, пасивне, активне, актуальне, розвивальне. [1, с. 12].

Поняття “освітнє середовище” постійно перебуває в колі наукових інтересів педагогів. Дослідники по-різному трактують освітнє середовище.

Ю. Кулоткін, С. Тарасов розуміють освітнє середовище як «систему ключових чинників, що визначають освіту та розвиток людини» [11]

Вчений С. Дерябо термін освітнє середовище трактує як «сукупність усіх можливостей навчання та розвитку особистості, причому як позитивних, так і негативних» [3];

Професор О. Романовський під освітнім середовищем розміє «сукупність матеріальних, духовних і емоційно-психологічних умов, у яких проходить навчально-виховний процес, та чинників які як сприяють, так і перешкоджають досягненню його ефективності» [17].

У розумінні В. Рубцова і Т. Івошиної, освітнє середовище – це така спільність, яка у зв’язку зі специфікою віку характеризується: а) взаємодією суб’єктів освіти між собою; б) процесами взаєморозуміння, комунікації, рефлексії; в) історико-культурним компонентом [18].

На думку вченого В. Слободчикова, освітнє середовище характеризується категорією подієвої спільності, тобто цілісно-смісловим об’єднанням людей, що створює умови для розвитку предметної діяльності та індивідуальних здібностей людини. Для вищої освіти видається принципово важливим висунуте вченим положення про те, що освітнє середовище є професійно-діяльним, керованим і залежить від насиченості його освітніми ресурсами.

А. Каташов узагальнив різноманітні підходи до визначення поняття «освітнє середовище навчального закладу» та розглядає його як «сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечують саморозвиток вільної і активної особистості...» [5]. Освітнє середовище, на думку цього автора, виступає функціональним і просторовим об’єднанням суб’єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв’язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, у якому відбувається становлення особистості.

Існують різні підходи до вивчення освітнього середовища навчального закладу. В наукових джерелах освітнім середовищем називають:

- сукупність зовнішніх умов, в яких протікає повсякденна життєдіяльність індивіда, що розглядається під кутом зору наявних у ній можливостей для розвитку особливостей;
- комплекс освітніх послуг, які реально доступні членам певної територіальної спільноти;
- сукупність соціальних, економічних, культурних та інших обставин, у яких здійснюється навчальна діяльність [7, с. 116].

У контексті нашого дослідження освітнє середовище розуміємо як матеріальне і соціальне оточення, що здійснює вплив на учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Середовище чинить свій вплив на людину безпосередньо або опосередковано. Середовище навчального закладу за законом детермінізму в педагогіці, котрий репрезентує незмінну й однакову за всіх часів у всіх народів залежність педагогічних явищ, процесів і продуктивності педагогічної діяльності (навчання й виховання) від детермінант об'єктивного характеру, до яких належать, зокрема соціальне і матеріальне середовище, змінює підлітка, формує його як особистість.

Ми підтримуємо думку вченого В. Ясвіна [22], який вважає, що освітнє середовище – це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні. Найчастіше, коли йдеться про освітнє середовище, то мають на увазі конкретне оточення навчального закладу.

Як подано в енциклопедії освіти «професійно-технічні навчальні заклади – заклади освіти, що забезпечують реалізацію потреб громадян в якісній професійно-технічній освіті, оволодіння робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я»[4, с 738]. До основних повноважень та напрямів діяльності професійно-технічного навчального закладу належать:

- організація навчально-виховного процесу, обрання форм і методів навчання;
- навчально-виробнича, навчально-виховна, навчально-методична, фінансово-господарська та виробничо-комерційна діяльність;
- розроблення робочих навчальних планів і програм на основі типових навчальних планів і програм, визначення регіонального компонента змісту професійно-технічної освіти, які затверджуються в установленому порядку [4].

Конкретизуючи твердження В. Ясвіна, ми вважаємо, що освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу - *це система умов (природних, матеріальних, соціальних) формування кваліфікованого робітника, а також можливостей для його професійного розвитку, що містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні професійно-технічного навчального закладу.*

Ми говоримо про те, що освітнє середовище – це система, яка має свої компоненти і проводимо аналіз структурних компонентів.

Науковець І. Габа визначає структурні компоненти освітнього середовища: інформаційний, соціальний і технологічний [2].

До інформаційної компоненти належать різноманітні професійно-освітні ресурси: освітні програми, навчальні плани, методичні розробки, книги, візуалізована і текстова інформація, інформаційно-рекламні об'єкти, інтернет-сайти тощо.

Соціальну компоненту представлено взаємодією різних суб'єктів (викладачів, студентів, представників служб ВНЗ), заснованою на принципі діалогічності, партнерства, відповідно до традицій університету.

Технологічна компонента включає навчальну, квазіпрофесійну та навчально-професійну діяльність майбутніх викладачів (цілі, зміст, форми організації, стиль викладання і характер контролю, методи, технології тощо), забезпечує різні шляхи і способи отримання та застосування професійних знань і досвіду соціальних відносин і слугує основою моделювання предметного й соціального контекстів професійної діяльності майбутніх фахівців.

Говорячи про типологію освітнього середовища, слід відзначити його умовність, і у зв'язку з цим В. Ясвін [22] відзначає, що основною його характеристикою має стати модальність, показником якої є наявність або відсутність у тому чи іншому освітньому середовищі умов і можливостей для розвитку активності (або пасивності) суб'єкта освіти і його особистісної свободи (або залежності). При цьому під активністю розуміється наявність таких властивостей, як ініціативність, прагнення до чого-небудь, наполегливість у цьому прагненні, боротьба особистості за свої інтереси, відстоювання цих інтересів тощо, відповідно, пасивність пов'язана з відсутністю цих властивостей.

Видатний чеський педагог Я. Корчак [10] виділив чотири основних типи освітнього середовища залежно від його впливу на розвиток особистості: догматичне, що сприяє розвитку пасивності і залежності; кар'єрне, що сприяє розвитку активності і водночас

залежності; безтурботне, яке не тільки сприяє вільному розвитку, а й зумовлює формування пасивності; творче освітнє середовище, яке сприяє вільному розвитку активної особистості.

На основі аналізу праць науковців Е. Клімова [6], Л. Рєгуш та А. Орлова [16] у структурі освітнього середовища виділяють чотири основні частини: соціально-контактну (особистий приклад, культура, досвід, спосіб життя, діяльність, поведінка, взаємини, установи, організації, групи їх представників, з якими доводиться взаємодіяти); інформаційну (правила внутрішнього розпорядку, статут навчального закладу, традиції, правила особистої та громадської безпеки, засоби наочності); соматичну (власне тіло і його стан) та предметну (матеріальні, фізико-хімічні, біологічні, гігієнічні умови).

А. Кух вважає, що освітнє середовище структурно складається із трьох взаємопов'язаних компонентів суб'єктно-ресурсного, матеріально-технічного та ідейно-технологічного. Суб'єктивно-ресурсний компонент визначає суб'єктів освітнього середовища (студентів, викладачів) та умови здійснення їх суб'єкт – суб'єктної взаємодії.

Матеріально-технічний компонент відповідає за забезпеченість освітнього середовища відповідним стандартним обладнанням.

Ідейно-технологічний компонент визначає нормативні методики та технології досягнення прогнозованих результатів у навчанні [12].

Учений В. Панов [15] як компоненти структури освітнього середовища виділяє: просторово-предметний компонент (приміщення, обладнання, матеріали, матеріально-технічне, естетичне забезпечення занять); соціальний компонент (простір міжособистісної взаємодії між учнями, педагогами, психологами, адміністрацією і типи цієї взаємодії); технологічний компонент (рефлексивна оцінка психологічних і дидактичних підстав визначення цілей, змісту і методів навчання, зокрема на матеріалі авторських освітніх програм).

У загальному вигляді освітнє середовище ВНЗ може мати такі структурні компоненти:

- просторово-семантичний компонент, який містить архітектурно-естетичну організацію життєвого простору студентів (архітектура вузівської будівлі та дизайн інтер'єру, просторова структура навчальних та рекреаційних приміщень та ін.), а також символічний простір ВНЗ (різні символи й атрибути – герб, гімн, традиції тощо);
- змістово-методичний компонент, що включає змістову й організаційну сфери освіти. Перша пов'язана з концепціями навчання та виховання. Освітніми й навчальними програмами, навчальними планами, з методичним забезпечення навчального процесу тощо. Організаційна сфера пов'язана з технологіями, формами і методами забезпечення навчання та життєдіяльності студентів (наприклад, використання інноваційних педагогічних технологій і нестандартних форм проведення занять, створення умов для науково-дослідної та проектної діяльності студентів у дослідних спільнотах, створення структури групового та студентського самоврядування та ін.);
- комунікаційно-організаційний компонент, що включає особливості суб'єктів освітнього середовища (статеві і національні особливості студентів та викладачів, їх цінності, установки, стереотипи тощо); комунікаційну сферу (суб'єкт – суб'єктна взаємодія і соціальна щільність серед суб'єктів освіти та ін.); організаційно-креативні умови (особливості управлінської культури, наявність творчих груп студентів і викладачів тощо). Важливо відзначити, що системоутворювальним елементом цієї моделі має виступати суб'єкт – суб'єктна взаємодія в процесі продуктивної діяльності учасників освітнього процесу.

На думку багатьох дослідників, цілеспрямоване створення у ВНЗ освітнього середовища забезпечує: включання студентів у культурно-соціальні зв'язки різного типу та рівня; розвиток їх мотиваційно-сислової сфери; побудову навчального процесу на основі формування та реалізації індивідуальних освітніх програм.

Ураховуючи те, що основним завданням професійно-технічної школи є професійна підготовка фахівців відповідної галузі, вирішення цього завдання можливе тільки в умовах спеціального освітньо-професійного середовища, у якому учень здобуває фахові знання, занурюється у ситуації професійної діяльності, опановує методи професійної взаємодії та

спілкування. Таке середовище спонукає суб'єктів освітнього процесу до професійного саморозвитку.

Розглядаючи освітнє середовище як професійно та особистісно стимулюючий фактор, В. Новіков визначає освітнє середовище вищого навчального закладу як сукупність матеріальних, педагогічних і психологічних факторів вузівської дійсності, що спонукають суб'єктів освітнього процесу до професійно-особистісного розвитку та саморозвитку [14]. Нам імпонують твердження вченого, який виділяє такі структурні компоненти освітнього середовища: ціннісно-смысловий компонент (місія, цінності, традиції ВНЗ, позитивні приклади випускників різних років як особистостей-професіоналів-громадян); інформаційно-змістовний компонент (основні та додаткові професійно-освітні програми, реалізовані у ВНЗ, прийняті концепції навчання, виховання, формування та розвитку особистості, що організовують методичні документи, які регламентують діяльність, спілкування та поведінку працівників і студентів); організаційно-діяльнісний компонент (форми, методи, способи діяльності (взаємодії), стиль спілкування і поведінки, особистий приклад, культура і спосіб життя, статусне становище суб'єктів у групі, їх включеність у інші колективи та групи, студентське самоврядування); просторово-предметний компонент інфраструктура ВНЗ, елементи навчально-наукової матеріальної бази, побутові та гігієнічні умови).

Проаналізувавши структурні компоненти освітнього середовища, опираючись на твердження вченого В. Новікова, можна визначити компоненти освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу:

- ціннісно-смысловий компонент (місія, цінності, традиції професійно-технічного навчального закладу, позитивні приклади випускників різних років як особистостей-професіоналів-громадян);
- інформаційно-змістовний компонент (основні та додаткові освітні програми, реалізовані у професійно-технічному навчальному закладі, прийняті концепції навчання, виховання, формування та розвитку особистості, що організовують методичні документи, які регламентують діяльність, спілкування та поведінку учасників навчально-виробничого процесу);
- організаційно-діяльнісний компонент (форми, методи, способи діяльності (взаємодії), стиль спілкування і поведінки, особистий приклад, культура і спосіб життя, статусне становище суб'єктів у групі, їх включеність в інші колективи та групи, учнівське самоврядування);
- просторово-предметний компонент (матеріально-технічна база, аудиторний фонд, бібліотечні ресурси, побутові умови, дизайн та обладнання приміщень.) інфраструктура ВНЗ, елементи навчально-наукової матеріальної бази, побутові та гігієнічні умови).

Якщо розглядати освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу з точки зору наданих ним освітніх можливостей, то критерієм якості є його здатність забезпечити всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей для ефективного саморозвитку. Йдеться про ситуацію взаємодії учня зі своїм освітнім середовищем, у якому він, виявляючи відповідну активність, стає реальним суб'єктом свого розвитку, суб'єктом освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу, а не залишається об'єктом впливу її умов і факторів.

Надання освітнім середовищем тієї чи іншої можливості, що дає змогу задовольнити певну потребу, «спонукає» суб'єкта до виявлення активності. Тут актуальним стає питання про те, якою мірою інтересам розвитку особистості окремої людини відповідає той чи інший тип освітнього середовища.

Освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу, як і освітнє середовище взагалі, виконує функції спрямовані на навчання, виховання та розвиток особистості, яка навчається. Основними функціями освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу є:

- інформаційна функція – створення умов для подачі та пояснення учням професійно-технічного навчального закладу навчальної інформації, яку не можна подати та

пояснити з рівнозначним педагогічним ефектом за допомогою всіх інших засобів навчання, які є в розпорядженні вчителя;

- пізнавальна функція -- передбачає оволодіння суб'єктами навчально-виховного та виробничого процесів знаннями, їх постійне оновлення, сприяє поглибленню, розширенню та закріпленню професійних знань, умінь та навичок;
- організаційна функція – визначення переліків засобів професійного навчання, необхідних для викладання і проведення виховної роботи з учнями професійно-технічного навчального закладу; створення перспективних планів розробки, виготовлення та впровадження засобів та технологій навчання учнів;
- виховна функція -- сприяє формуванню моральних якостей, які забезпечують нормативну поведінку людини, для успішної адаптації до певного соціокультурного, освітнього середовища.
- комунікативна функція – створює можливості для розвитку комунікативних якостей суб'єктів освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу, збагачення комунікативного досвіду.

Професійно-технічне навчання є гармонійніне поєднання загального, політехнічного і професійного навчання, теоретичного і практичного навчання, виховання і [розвиток](#) учнів, є специфічною системою, у цілісному виді представляє усі змістовні й [організаційні](#) характеристики трудового, професійного навчання. Тому необхідний діяльнісний підхід до аналізу і структурування навчально-виховного процесу.

Професійна підготовка фахівців здійснюється як у власне навчальних (у майстерних, на полігонах, у навчальних господарствах), так і у виробничих умовах. У першому випадку мова йде про дидактичне моделювання освоюваної учнями професійної діяльності, а в другому – про засоби, які допоможуть швидко перейти з навчального процесу у виробничий. Зважаючи на специфіку професії процес моделювання конкретної трудової діяльності варіюється від простого максимально наближеного до реальності її відтворення в навчальних закладах, до розробки і застосування цілого комплексу технічних засобів навчання (тренажерів, пошукових, діагностичних, автоматизованих систем тощо).

Місце організації виробничого навчання впливає на форми організації навчальної роботи і характер сукупного суб'єкта навчально-виробничої діяльності. У навчальному закладі основною формою є урок виробничого навчання, що зберігає свої загальнодидактичні ознаки, а на базовому підприємстві - навчально-виробничі роботи і виробнича практика.

Суспільні форми організації (індивідуальна, колективна) у професійній школі також мають свої особливості, оскільки поширюються не тільки на тих, кого навчають, але і на тих, хто навчає. Поряд із майстром виробничого навчання навчально-виховні функції виконує технічний персонал підприємства (майстри, бригадири), кваліфіковані робітники і колективи бригад, а виховні функції, у певному сенсі, – весь колектив підприємства.

При виробничому навчанні застосовуються в основному ті ж засоби і методи навчальної роботи, що й при теоретичному, проте їхні функції і форми сполучення істотно різняться, тому що визначаються цільовою практичною спрямованістю навчально-виробничої діяльності. Домінуючими структурними елементами занять при груповому навчанні є вправи, що супроводжуються вступним, поточним (в основному індивідуальним) і підсумковим інструктажем.

Якщо професійне навчання учнів професійно-технічного навчального закладу адаптувати до освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу, то вирішальне значення мають:

- урахування особливостей мислення, пам'яті, здібностей учнів різної статі, рівня їхнього фізичного розвитку тощо;
- передбачення у змісті професійної підготовки робітників (загальноосвітньому, соціально-гуманітарному, загальнопрофесійному, спеціальному, практичному напрямках) [9];
- передбачення реальних умов навчального процесу (зокрема складу та рівня навчальної групи, обладнання, педагогічної майстерності педагога), закономірностей засвоєння знань тощо [19];

- запровадження курсів та спецкурсів із психології становлення та саморозвитку особистості, які допоможуть засвоїти технології продуктивної навчальної діяльності, відпрацювати навички ефективного слухання, раціональної роботи з навчальним матеріалом, розібратися в особливостях міжособистісних стосунків.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналіз поняття освітнього середовища професійно-технічного закладу свідчить про те, що система професійно-технічної освіти потребує вдосконалення, адже більшість виробничих установ розвиваються відповідно до технічного прогресу. У цьому контексті освітнє середовище має забезпечувати випереджувальний розвиток фахівців, який на лежному рівні виконуватиме свої професійні завдання. У процесі аналізу було уточнено, що освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу – це система умов (природних, матеріальних, соціальних) формування кваліфікованого робітника, а також можливостей для його професійного розвитку, що містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні професійно-технічного навчального закладу.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у виявленні комунікативних технологій, які підвищать ефективність професійного навчання учнів професійно-технічного навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. Богуш, Н. Гавриш. – К. : Слово, 2010. – 408 с.
2. Габа І. М. Вплив освітнього середовища ВНЗ на професійний розвиток особистості / І. М. Габа // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [за ред. С. Д. Максименка]. – К., 2001. – Т. XIII. – Ч. 6. – С.74-82.
3. Дерябо С. Д. Диагностика эффективности образовательной среды / С. Дерябо. – М., 1997.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного середовища сучасного ліцею : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.01 / А. І. Каташов. – Луганськ, 2001. – 20 с.
6. Климов Е. А. Психология: воспитание, обучение : учеб. пособие для вузов / Е. А. Климов. – М. : Юнити – ДАНА, 2000. – 367 с.
7. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : МарТ, 2005. – 448 с.
8. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посібник / наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. Журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
9. Радкевич В. О. Концепція професійно-художньої освіти / В. Радкевич // Професійно-технічна освіта : наук.-метод. журнал. – 2000. – № 2. – С. 43-47.
10. Корчак Я. Педагогическое наследие / Я. Корчак. – М., 1990. – 267 с.
11. Кулюткин Ю. Образовательная среда и развитие личности / Ю. Кулюткин, С. Тарасов // Новые знания. – 2001. – № 1. – С. 6-7.
12. Кух А. М. Освітнє середовище в структурі інноваційної системи фахової підготовки майбутніх учителів фізики [Електронний ресурс] / А. М. Кух // Предметні дидактики в контексті формування компетентісно-світоглядних професійних якостей майбутнього фахівця. – 2008. – Ч. 2. – С. 73-76. – Режим доступу : // www.mvf.kam-pod.org/zbirnyk14/e-book/2-07-Kuhh.pdf.
13. Мануйлов Ю. Концептуальные основы среднего подхода в воспитании / Ю. Мануйлов // Вестник Костромского государственного университета им. Н. А. Некрасова. Сер.: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокенетика. – 2008. – Т. 14, № 1. – С 5-7.
14. Новиков В. Н. Образовательная среда вуза как профессионально и личностно стимулирующий фактор [Электронный ресурс] / В. Н. Новиков // Психологическая наука и образование. – 2012. – № 1. – Режим доступа : www/psyedu.ru/journal/2012/1/2776.phtml.
15. Панов В. И. Психодидактика образовательных систем / В. И. Панов. – СПб. : Питер, 2006. – 352 с.
16. Регуш Л. А. Педагогическая психология // Л. А. Регуш, А. В. Орлова. – СПб., 2010. – 414 с.
17. Романовский О. Г. Образовательная среда как одно из условий формирования национальной гуманитарно-технической элиты О. Г. Романовский // Проблеми та перспективи

формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / [за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО]. – Харків, 2009. – Вип. 22(26). – С. 3-12.

18. Рубцов В. В. Проектирование развивающей образовательной среды школы / В. В. Рубцов, Т. Г. Ивошина. – М., 2002. – 272 с.

19. Скакун В. А. Организация и методика профессионального обучения : учебное пособие / В. А. Скакун. – М. : Форум ; Инфра-М., 2007. – С. 8-9.

20. Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: Культурные модели школы. – М., 1997. – Вип. 7. – С. 177-184.

21. Тлумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика / за заг. ред. В. Калашника. – Х. : ФОП Співак, 2009. – 960 с.

22. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

References

1. Bohush, A & Havrysh, N 2012, *Metodyka oznayomlennya ditey z dovkillyam u doshkilnomu navchalnomu zakladi*, Slovo, Kyiv.

2. Haba, IM 2001, 'Vplyv osvitnoho seredovyscha VNZ na profesiynny rozvytok osobystosti', *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohiyi*, Instytut psykholohiyi imeni HS Kostyuka APN Ukrainy, Kyiv, vol. XIII, part. 6, pp.74-82.

3. Derjabo, SD 1997, *Diagnostika jeffektivnosti obrazovatelnoj sredy*, Moskva.

4. Kremen, VH (ed.) 2008, *Entsyklopediya osvity*, Akademiya pedahohichnykh nauk Ukrainy, Yurinkom Inter, Kyiv.

5.5. Katashov, AI 2001, 'Pedahohichni osnovy rozvytku innovatsiynoho seredovyscha suchasnoho litseyu', *Kand.ped.n. abstract*, Luhansk.

6. Klimov, EA 2000, *Psihologija: vospitanie, obuchenie*, Juniti-DANA, Moskva.

7. Kodzhaspirova, GM & Kodzhaspirov, AJu 2005, *Slovar po pedagogike*, MarT, Moskva.

8. Kononko, OL (ed.) 2003, *Komentar do Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity v Ukraini*, Redaktsiya Zhurnalu Doshkilne vykhovannya, Kyiv.

9. Radkevych, VO 2000, 'Kontseptsiya profesiyno-khudozhnoi osvity', *Profesiyno-tekhnichna osvita*, no. 2, pp. 43-47.

10. Korchak, Ja 1990, *Pedagogicheskoe nasledie*, Moskva.

11. Kuljutkin, Ju 2001, 'Obrazovatel'naja sreda i razvitie lichnosti', *Novye znaniya*, no. 1, pp. 6-7.

12. Kukh, AM 2008, 'Osvitnye seredovyshe v strukturi innovatsiynoi systemy fakhovoi pidhotovky maybutnikh uchyteliv fizyky', *Predmetni dydaktyky v konteksti formuvannya kompetentisno-svitohlyadnykh profesiynykh yakostey maybutnoho fakhivtsya*, part 2, pp. 73-76, <www.mvf.kam-pod.org/zbirniku/Zbirnyk14/e-book/2-07-Kuhh.pdf>.

13. Manujlov, Ju 2008, 'Konceptualnye osnovy sredovogo podhoda v vospitanii', *Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta imeni NA Nekrasova*, Serija Pedagogika. Psihologija. Socialnaja rabota. Juvenologija. Sociokenetika, vol. 14, no. 1, pp. 5-7.

14. Novikov, VN 2012, 'Obrazovatel'naja sreda vuza kak professionalno i lichnostno stimulirujushhij faktor', *Psihologicheskaja nauka i obrazovanie*, no. 1, <www/psyedu.ru/jornal/2012/1/2776.phtml>.

15. Panov, VI 2006, *Psihodidaktika obrazovatelnyh sistem*, Piter, Sankt-Peterburg.

16. Regush, LA & Orlova AV 2010, *Pedagogicheskaja psihologija*, Sankt-Peterburg.

17. Romanovskij, OG 2009, 'Obrazovatel'naja sreda kak odno iz uslovij formirovanija nacionalnoj gumanitarno-tehnicheskoi jeliti', *Problemy ta perspektyvy formuvannya natsionalnoi humanitarno-tehnichnoi elity*, Kharkiv, iss. 22(26), pp. 3-12.

18. Rubcov, VV & Ivoshina TG 2002, *Proektirovanie razvivajushhej obrazovatelnoj sredy shkoly*, Moskva.

19. Skakun, VA 2007, *Organizacija i metodika professionalnogo obuchenija*, Forum, Infra-M, Moskva, pp. 8-9.

20. Slobodchikov, VI 1997, 'Obrazovatel'naja sreda: realizacija celej obrazovanija v prostranstve kultury', *Novye cennosti obrazovanija: Kulturnye modeli shkoly*, Moskva, iss. 7, pp. 177-184.

21. Kalashnyk, V (ed.) 2009, *Tlumachnyy slovnyk suchasnoi ukrajinskoi movy: Zahalnovzhyvana leksyka*, FOP Spivak, Kharkiv.

22. Jasvin, VA 2001, *Obrazovatel'naja sreda: ot modelirovanija k proektirovaniju*, Smysl, Moskva.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2015р.

